

Virtuaalikirjastoprojekti vuonna 2000

Sisällysluettelo

VIRTUAALIKIRJASTOPROJEKTI VUONNA 2000.....	1
VIRTUAALIKIRJASTON JA EUROOPPALAISEN RENARDUS-HANKKEEN YHTEISTYÖ.....	3
PROJEKTIN JATKO.....	4
LISÄTIETOA.....	5

Virtuaalikirjastoprojekti vuonna 2000

Virtuaalikirjastoprojekti on ylläpitänyt ja kehittänyt vuodesta 1996 lähtien kotimaiselle tiedeyhteisölle suunnattua internet-aihehakemistoa, kansallista Virtuaalikirjastoa.¹ Palveluun on kuvattu internet-resursseja yli 50 alalta. Siitä on haettavissa tällä hetkellä n. 13000 viitettä. Vuonna 2000 projektissa on ollut mukana 17 tietopalveluorganisaatiota

- Jyväskylän yliopiston kirjasto (koordinaattori)
- Eduskunnan kirjasto
- Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto)
- Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
- Kuopion yliopiston kirjasto
- Oulun yliopiston kirjasto
- Sibeliuksen Akatemian kirjasto
- Stakes tietopalvelu
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto
- Svenska Handelshögskolans Bibliotek
- Taideteollisen korkeakoulun kirjasto
- Tampereen yliopiston kirjasto
- Teatteri- ja tanssialan keskuskirjasto
- Teknillisen korkeakoulun kirjasto
- Tilastokirjasto
- Viikin tiedekirjasto (Helsingin yliopisto)

Virtuaalikirjastoa on kehitetty alusta lähtien sekä osallistujaorganisaatioiden virkatyönä että opetusministeriön tietoyhteiskuntaohjelman määrärahojen turvin.²

Virtuaalikirjaston teknisenä perustana ovat ROADS-tietokannat³. Niistä voi hakea yhtäaikaaisesti tietoa palvelun etusivun hakulomakkeella. Alakohtainen tiedonhaku on mahdollista etusivun linkkejä pitkin etenemällä.

¹ Virtuaalikirjasto: <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/>

² Virtuaalikirjaston vuosiraportit: 1996 - 1999 <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/virtu.htm>

³ ROADS: <http://www.ilrt.bris.ac.uk/roads/>

Yhtäaikainen, hajautettu haku on avattu käyttäjille joulukuussa 1999. Toiminto yhdistää viisi Virtuaalikirjaston ROADS-tietokantaa ja lisäksi yhteispohjoismaisen, mm. maa- ja metsätaloustieteitä sisältävän NOVAGate-aihehakemiston ja ruotsalaiseen tekniikan alan EELSin. Hajautettu haku ulottuu tällä hetkellä noin 7000 viitteeseen, ja sitä hoidetaan Oulun yliopiston kirjaston palvelimelta.⁴ Haku on toiminut vuoden ajan ilman suurempia teknisiä ongelmia yksinkertaisessa muodossa. Edistyneemmän, ns. advanced search -haun toteuttaminen on käynnistetty Oulun yliopiston kirjaston koordinoiman työryhmän hankkeena.

Virtuaalikirjaston aihevalikoima on kasvanut vuonna 2000. Tilastokirjasto on liittynyt oman alansa tietokantalaan (WebStat) mukaan palveluun. WebStat, kuten myös Eduskunnan kirjaston ylläpitämä Elki-tietokanta kanta eivät vielä kuuluu hajautetun haun piiriin.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto on avannut aihehakemistoon seksologian aineistokokoelman. Kirjasto on ensimmäinen projektissa mukana oleva ammattikorkeakoulun kirjasto. Entisistä partnereista Taideteollisen korkeakoulun kirjasto on tuonut aihekirjoon mukaan elokuva-, lavastus- ja valokuvataiteen sekä graafisen suunnittelun. SKS:n kirjasto on tuottanut uutena alana kirjallisuudentutkimukseen liittyvää aineistoa.

Aihehakemistossa on vielä muutamia alakohtaisia virtuaalikirjastoja, jotka ovat yksinkertaisessa listamaisessa muodossa. Niiden sisältämiä aineistoja on siirretty vuonna 2000 tietokantamuotoon. Esimerkiksi Taideteollisen korkeakoulun kirjasto on jatkanut vuonna 1999 alkanutta uuden median, arkkitehtuurin, sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun sekä taidekasvatuksen ja taideteollisuuden aineistojen siirtoa Virtuaalikirjasto Jyväskylä -tietokantaan. Myös Jyväskylän yliopiston kirjasto on siirtänyt gerontologian aineistoa listamaisesta formaatista tietokantamuotoon.

Viikin tiedekirjasto ja Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto) ovat kehittäneet monitieteistä NOVAGate-aihehakemistoa osana Virtuaalikirjastoprojektia ja pohjoismaista NOVA Information Gateway -hanketta.⁵

Vuoden 2000 aikana Virtuaalikirjasto on osallistunut Renardus-hankkeeseen mm. olemalla mukana viidessä kokouksessa: Haagissa, Kööpenhaminassa, Bathissa, Pariisissa ja Göttingenissä. Renardus-hankkeesta lisätietoa luvussa Virtuaalikirjaston ja eurooppalaisen Renardus-hankkeen yhteistyö.

Kehittämisyhmä on johtanut Virtuaalikirjastoprojektin toimintaa. Ryhmä on pitänyt kaksi kokousta: huhtikuussa Jyväskylässä ja syyskuussa Helsingissä. Sen kokoonpanossa ovat olleet edustettuina kaikki Virtuaalikirjastoprojektin osapuolet:

1 jäsen + sihteeri / Jyväskylän yliopiston kirjasto (kehittämisyhmän johto)

1 jäsen / Eduskunnan kirjasto

1 jäsen / Kuopion yliopiston kirjasto

1 jäsen / Oulun yliopiston kirjasto

1 jäsen / Tampereen yliopiston kirjasto

1 jäsen / Teknillisen korkeakoulun kirjasto

1 jäsen / Virtuaalikirjasto Jyväskylän aineistontuottajakonsortio

⁴ Hajautetun haun tekniikasta kerrotaan Virtuaalikirjaston ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy:n yhteistyönä laaditussa Virtuaalikirjaston rakentajan oppaassa, "Linkkilistasta virtuaalikirjastoksi - Internet aihehakemistojen rakentaminen ja ylläpito kirjastossa": <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/vkropas.pdf>

⁵ NOVAGate: <http://novagate.nova-university.org/>

NOVAGate-tietokannan kehittämiseen on saatu rahoitusta Opetusministeriöltä vuosina 1997-98 osana kansallista Virtuaalikirjastoprojektia ja Pohjoismaiselta ministerineuvostolta vuosina 1997-1999.

- SKS:n kirjasto, Teatterin ja tanssin keskuskirjasto, Sibeliuksen Akatemian kirjasto, Stakes tietopalvelu, TaiK:n kirjasto sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto.

1 jäsen / NOVAGaten aineistontuottajakonsortio

- Viikin tiedekirjasto, Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto)

1 jäsen / Taloustieteiden virtuaalikirjaston aineistontuottajakonsortio

- HKKK:n ja Hankenin kirjastot

1 jäsen / Tilastokirjasto (WebStat)

Keskeisenä kommunikaatiovälineenä projektissa on ollut Virveli-postituslista. Kehittämisyhmällä on ollut oma Virke-listansa.

Virtuaalikirjastosta on kirjoitettu lehtiartikkeleita.⁶ Palvelua on esitelty vuoden 2000 aikana useissa seminaareissa ja koulutustilaisuuksissa, mm. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen järjestämässä seminaarissa "Elektronisen aineiston luettelointi ja metadata". Virtuaalikirjasto oli arvioitavana myös Jerusalemissa, IFLAn workshopissa "Evaluation Social Sciences Subject Gateways to the WWW". Positiivisena pidettiin palvelun monitieteisyyttä, yhteistyömallia ja hajautetun haun toteutusta, myös käyttöliittymä sai positiivista huomiota. Negatiivisena puolena tuotiin esille yhteiskuntatieteellisen alan suppeus ja englanninkielisten kuvailujen ja opasteiden vähäisyys palvelussa. Vuonna 2000 Virtuaalikirjaston etusivulla on ollut 70 000 kävijää.

Virtuaalikirjaston ja eurooppalaisen Renardus-hankkeen yhteistyö

Virtuaalikirjastoprojekti on osallistunut vuoden 2000 alussa alkaneeseen Renardus-hankkeeseen. Siinä rakennetaan eurooppalaiselle tiedeyhteisölle suunnattua, kansalliset Virtuaalikirjaston tapaiset aihehakemistot koostavaa tiedonhakupalvelua (Academic Subject Gateway Service Europe). Näin helpotetaan valikoitujen, laadukkaiden tietoaineistojen löytymistä Internetistä ja hyödynnetään asiantuntemusta sekä työnjakoa eri osallistujien kesken. Hankkeen kesto on kaksi ja puoli vuotta (297 henkilötyökuukautta). Siinä on mukana 12 organisaatiota 7 maasta. Renardus kuuluu EU:n IST-ohjelmaan.⁷

Osallistumisesta yhteiseurooppalaiseen hankkeeseen on etua Suomen tiedeyhteisölle. Renardus on valmistuessaan laaja ja laadukas tiedonhakupalvelu. Sen kautta myös Virtuaalikirjastoon kuvailut kotimaiset internet-aineistot saadaan kansainvälisen aihehakemiston piiriin.

Osallistuessaan Renardus-hankkeeseen Virtuaalikirjastoprojekti on kytköksissä alan kehitykseen maailmalla – oma asiantuntemus pysyy korkeatasoisena, kun tehdään työtä alan huippujen kanssa.

Jyväskylän yliopiston kirjasto ja Viikin tiedekirjasto osallistuvat Virtuaalikirjastoprojektista Renardukseen ja saavat tähän rahoitusta EU:lta. Kolmas suomalainen osallistujaorganisaatio on CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Jyväskylän yliopiston kirjasto (23 henkilötyökuukautta) johtaa Renarduksessa palvelun pilottiversioiden evaluointia, joka alkaa toukokuussa 2001 pilotin avauduttua testikäyttöön.⁸ Evaluointi on kattavaa: siihen kuuluu käyttäjäpalautteen sekä palvelun teknisen toimivuuden että palveluorganisaation arviointi. Viikin tiedekirjaston (7 henkilötyökuukautta) osuus hankkeessa liittyy aihehakemistojen väliseen yhteensopivuuteen / vuorovaikutukseen (interoperability) sekä monikielisyyteen.

⁶ Toini Alhainen ja Risto Heikkinen ovat kirjoittaneet artikkelin "The Finnish Virtual Library Project - Soaring to the new heights through co-operation", *Signum* 2000: 4, s. 91-94. Sen pohjalta on ilmestynyt myös Jyväskylän yliopiston kirjaston Verkkomakasiinissa artikkeli "Virtuaalikirjasto palvelee ja kehittyy" <http://bibelot.jyu.fi/~verkkomakasiini/artikkelit/juttu11.html>

⁷ Renardus-projektin etenemistä voi seurata osoitteesta <http://www.renardus.org>.

Information Society Technologies Programme (IST): <http://www.cordis.lu/ist/home.html>

⁸ Varsinaisesti palvelu avautuu tiedonhakijoille huhtikuussa 2002.

Vuonna 2000 Renardus-hankkeessa on tehty suunnittelutyötä. Suunnittelu on perustunut mm. mukaan liittyville palveluille tehtyihin kyselyihin ja olemassa olevien teknisten ratkaisujen kartoittamiseen. Palvelua on hahmoteltu myös use-caseilla eli mahdollisilla toiminto- ja käyttötavoilla, joita tietokannan loppukäyttäjällä ja palvelun ylläpitäjillä on. Vuoden vaihtuessa on käyty kohti palvelun pilottiversion toteutusta.

Virtuaalikirjastossa on valmistauduttu vähitellen Renarduksen edellyttämiin muutoksiin mm. metadataformaatin osalta.

Renarduksen toimintaa johtaa Hollannin Koninklijke Bibliotheek yhteistyössä management comitteen kanssa, johon kuuluu edustaja jokaisesta projektiorganisaatiosta. Management comittee kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Lisäksi projektin toimintaa koordinoidaan Renarduksen eri tehtävälueisiin keskittyvissä, teknisemmissä kokouksissa. Näitä kokouksia pyritään mahdollisuuksien mukaan yhdistämään. Vuoden 2001 maaliskuussa järjestettiin Viikin tiedekirjastossa Renardus management ja technical meeting.

Projektin jatko

Palvelua on ylläpidetty ja ylläpidetään jatkossakin paljolti projektiorganisaatioiden omana virkatyönä. Eri tietealojen informaattikot ja muut specialistit pitävät omilla vastuualueillaan huolen, että Virtuaalikirjaston aineisto pysyy edustavana. Myös paikallisten virtuaalikirjastotietokantojen tekninen ylläpito hoituu pääosin organisaatioiden omin voimin. Oulun yliopiston kirjasto jatkaa hajautetun haun keskuspalvelimen ylläpitoa.

Jyväskylän yliopiston kirjasto toimii edelleen projektin koordinaattorina. Tehtäväkenttä on laaja eikä sitä voi sisällyttää täysin kirjaston oman virkatyön piiriin. Ulkopuolista rahoitusta tarvitaan mm. projektin kehittämissä ryhmien kokousten järjestämiseen sekä tiedotustoimintaan.

Tiedontuottajien määrä jatkaa kasvuaan. Tammikuussa 2001 on Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto tullut toiseksi tiedontuottajaksi sosiologian ja sosiaalipsykologian aihealueelle Tampereen yliopiston virtuaalikirjastoon. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen kirjasto (TKK) on tullut mukaan Virtuaalikirjasto Jyväskylän tietokantaan yhdyskunta- ja aluesuunnittelun aihekokonaisuudella.

Tällä hetkellä aihehakemiston etusivulla oleva hajautetun haun hakulomake on vain karkea tiedonhaun väline, joka ei tarjoa kovin suuria mahdollisuuksia haun rajaamiseen. Hajautetun haun ominaisuuksia parannetaan Oulun yliopiston kirjaston koordinoimassa työryhmässä, tavoitteena ns. advanced search. Työ aloitettiin vuonna 2000 ja saatetaan loppuun vuoden 2001 alussa.

Virtuaalikirjastoprojektin tavoitteena on toteuttaa vuonna 2001 myös digitaalisten aineistojen valintakriteereitä koskeva hanke.

Hankkeessa on tarkoituksena koota yhteen, kategorisoida ja arvioida digitaalisten aineistojen valintakriteereitä yleisellä tasolla ja myös Virtuaalikirjaston omien valintakriteerien kehittämisen kannalta.⁹ Hankkeen toteutus- ja Tampereen yliopiston kirjasto toimii sen koordinaattorina. Muut osapuolet hankkeessa ovat Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto), Jyväskylän yliopiston kirjasto ja Kuopion yliopiston kirjasto.

Jyväskylän yliopiston kirjasto johtaa työtä, jossa Virtuaalikirjaston aihehakemisto mukautetaan Renarduksen pilottipalvelun vaatimuksiin.

Virtuaalikirjastoprojekti ei voi liittyä Renarduksen pilottiversion hakupalveluun nykyisen hajautetun haun teknisen ratkaisunsa kautta, joka perustuu Whois++-protokollan mukaiseen indeksitietoon. On rakennettava toinen väylä:

⁹ Virtuaalikirjastoprojektin omat valintakriteerit on laadittu projektin alussa vuoden 1996 syksyllä.
<http://www.uku.fi/kirjasto/projekti/virtuaali/kriteerit.html>

Renardus-projekti toimittaa pilottiin liittyville aihehakemistopalveluille Renardus-palvelimen konfigurointeineen. Renardus-pilotti suorittaa haut hajautetusti näiltä Renardus-palvelimilta. Suomeen (Oulun yliopiston kirjastoon) tulee yksi tällainen (kansallinen) Renardus-palvelin, joka yhdistää Virtuaalikirjaston tietokannat Renardukseen. Oulussa sijaitsevalle kansalliselle Renardus-palvelimelle imuroidaan kerran vuorokaudessa viitteet kotimaisista Virtuaalikirjaston tietokannoista. CSC Tieteellinen Laskenta Oy:n toteuttama ohjelma mukauttaa nämä viitteet Renarduksen vaatimaan muotoon.

Renardus-palvelu tulee sitomaan yhteen aihehakemistoja, jotka käyttävät erilaisia metadataformaatteja. Jotta saman katon alle saataisiin palveluja, on tietty väljyys tarpeen Renarduksen metadataformaattissa. Renarduksen käyttämä metadataformaatti (pilotissa käytettävä versio) on valmistunut vuoden 2000 marraskuussa, ja se perustuu Dublin Coreen. Formaatti sisältää pakollisia, suositeltavia ja vapaaehtoisia kenttiä. Mukaan tulevien aihehakemistojen täytyy tehdä muutostöitä omien metadataformaattien parissa saadakseen palvelunsa toimimaan paremmin Renarduksen yhteydessä. Esimerkiksi Virtuaalikirjaston osalta tämä koskee mm. maakoodien lisäämistä, merkintätapojen muuttamista ja valintakriteereiden tarkentamista. Virtuaalikirjaston luettelointityöryhmä on laatinut keväällä 2001 Virtuaalikirjaston aineiston mukauttamiseksi Renardukseen.

Renarduksen selailutoiminto (browsing) tulee perustumaan DDC-luokitukseen (Dewey Decimal Classification). Virtuaalikirjastossa käytetään alakohtaisia luokitusratkaisuja. Niiden ja DDC:n välille etsitään vastaavuu-
det. Työtä hoitaa Kuopion yliopiston kirjasto.

Tällä hetkellä Virtuaalikirjastosta ovat Renardus-pilottiin liittymässä kaikki muut tietokannat paitsi Eduskunnan kirjaston Elki-tietokanta, joka tulee mahdollisesti vasta Renarduksen valmiiseen palveluun. Pohjoismainen NOVAGate-aihehakemisto kytketään Renardus-pilottiin Virtuaalikirjaston kansallisen Renardus-palvelimen kautta. Viikin tiedekirjasto koordinoi Eläinlääketieteellisen kirjaston (Helsingin yliopisto) tuella aihehakemiston mukauttamista Renardukseen.

Virtuaalikirjastoa kehitetään jatkossakin yhteistyössä kaikkien projektiorganisaatioiden kanssa. Kaikki projektiin osallistuvat ovat valmiita jatkamaan kehitystoimintaa. Työssä otetaan huomioon projektin aikaisemmat tavoitteet, aiemmin laaditut mallit sekä valintakriteerit. Niitä mukautetaan tarvittaessa kuitenkin Renardus-projektin vaatimusten mukaiseksi. Keskeisenä tavoitteena on jatkaa projektia tiiviissä yhteistyössä käyttäjien kanssa ja heiltä saadun palautteen mukaisesti.

Yhteistyön pääasiallisina välineinä ovat projektin kehittämisryhmän ja erikseen tarpeen vaatiessa perustettavien työryhmien kokoukset sekä projektin postituslistat. Jyväskylän yliopiston kirjasto koordinoi edelleen Virtuaalikirjaston toimintaa ja toimii yhdessä Viikin tiedekirjaston kanssa Renardus-hankkeessa Virtuaalikirjasto-projektin edustajana.

Virtuaalikirjaston tekemä työ on kansallisesti tärkeää. Se tukee opetusministeriön "Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiaa 2000 - 2004".¹⁰

Lisätietoa

Toini Alhainen, Jyväskylän yliopiston kirjasto, p. (014) 260 3384 (toini.alhainen@library.jyu.fi)

Risto Heikkinen, Jyväskylän yliopiston kirjasto p. (014) 260 3472 (risto.heikkinen@library.jyu.fi)

PL 35

40351 JYVÄSKYLÄ

¹⁰ Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000 - 2004 http://www.minedu.fi/toim/koul_tutk_tietostrat/

